

Mistrzynie.

Wspomnienie o Siostrze Profesor Urszuli Borkowskiej OSU

Wiadomość o śmierci Siostry Profesor Urszuli Borkowskiej, jaką otrzymałem wczesnym rankiem 12 maja br. była jedną z tych wiadomości, które sprawiają, że człowiek zatrzymuje się w miejscu i traci poczucie czasu. Chyba nikt spośród licznego grona przyjaciół, współpracowników, uczniów i wychowanków Siostry Profesor Urszuli Borkowskiej nie spodziewał się smutnej informacji o jej śmierci. Pierwszą reakcją było niedowierzanie, poczucie bólu i straty, a później tak wiele ciepłych obrazów i wspomnień. Dla nikogo z osób znających Siostrę Profesor nie ulegało wątpliwości, że odszedł wspaniały człowiek, znakomity historyk i nauczyciel.

Niniejszy tekst jest moim wspomnieniem o Siostrze Profesor. Nie jest to artykuł biograficzny ani klasyczny tekst in memoriam. Jest to krótkie wspomnienie ucznia i współpracownika, który miał zaszczyt współpracować z Siostrą Profesor Urszulą Borkowską od ponad 20 lat. Osobom zainteresowanym życiem i karierą naukową Siostry Profesor mogę polecić wspaniały tekst przygotowany przez Profesora Czesława Deptułę, który został opublikowany w Księdze Jubileuszowej pt. *Ecclesia – cultura – societas* w 2006 roku. Znajdują się tam podstawowe informacje biograficzne o Siostrze Profesor i próba prezentacji dokonań naukowych.

Urszula Borkowska urodziła się 11 sierpnia 1935 r. w Gdyni. Po wkroczeniu wojsk hitlerowskich w pierwszych dniach września 1939 r. jej rodzina opuściła Gdynię i spędziła okupację w podwarszawskim Aninie. Po zakończeniu działań wojennych Urszula Borkowska powróciła do Gdyni, gdzie po ukończeniu szkoły podstawowej rozpoczęła naukę w Prywatnym Żeńskim Liceum Ogólnokształcącym Sióstr Urszulanek. W 1953 r., po zdaniu matury, wstąpiła do zakonu Sióstr Urszulanek Unii Rzymskiej, składając pierwsze śluby w Częstochowie 11 lutego 1956 r. W 1958 r. Siostra Borkowska ukończyła dwuletnie studia filozoficzno-teologiczne w Międzyzakonnym Wyższym Instytucie Katechetycznym w Krakowie, a następnie przez rok pracowała w urszulańskim Liceum Ogólnokształcącym we Wrocławiu. W 1959 r. rozpoczęła studia w Sekcji Filologii Angielskiej Wydziału Nauk Humanistycznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Podczas studiów ukształtowały się zainteresowania Siostry Profesor dziejami średniowiecznego chrześcijaństwa. Warsztat naukowy Siostry Urszuli rozwijał się pod okiem znakomitych uczonych, którzy

pracowali w tym czasie w Sekcji Historii, przede wszystkim Profesora Zygmunta Sułowskiego i Profesora Jerzego Kłoczowskiego. Pod opiekę pierwszego z wymienionych uczonych przygotowała pracę magisterską pt. *Kult liturgiczny św. Urszuli w Polsce do XVI w.* Od 1967 r. Siostra Borkowska na stałe związała się z Katolickim Uniwersytetem Lubelskim, pracując krótko w Bibliotece KUL, a następnie, przez kolejnych czterdzieści lat w Sekcji Historii. Jej rozprawa doktorska poświęcona „Treściom ideowym w dziełach Jana Długosza” została przygotowana pod kierunkiem Profesora Aleksandra Gieysztora i obroniona w 1976 roku w Instytucie Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego. W 1990 r. otrzymała stopień doktora habilitowanego na podstawie rozprawy poświęconej modlitwom królewskim. W 1992 r. została profesorem nadzwyczajnym, a w 1999 r. profesorem zwyczajnym.

Już same tytuły przywołanych wyżej rozpraw, które łączyły się z uzyskaniem kolejnych stopni naukowych, dobrze odzwierciedlają rozwój zainteresowań ich Autorki; począwszy od pracy magisterskiej, która wprowadziła Siostrę Borkowską w prężnie rozwijający się nurt badań nad średniowieczną hagiografią, poprzez rozprawę doktorską, która poprzez analizę spuścizny pisarskiej Jana Długosza pozwoliła jej realizować badania nad średniowieczną i humanistyczną historiografią, po książkę habilitacyjną, która z kolei wyznaczyła ważny etap jej badań nad dynastią Jagiellońską. Warto podkreślić, że uprawiając wszystkie wskazane powyżej obszary eksploracji naukowej i systematycznie publikując związane z nimi prace, w ostatnich dwóch dekadach to właśnie dzieje i kultura czasów Jagiellońskich znalazły się w centrum jej zainteresowań badawczych. Tej tematyce poświęciła kilkadziesiąt tekstów, od biogramów członków dynastii Jagiellońskiej, poprzez studia analityczne związane z dworem, rezydencjami i religijnością Jagiellonów, po kompleksowe, wydane w 2011 r. studium pt. *Dynastia Jagiellonów w Polsce*, które obecnie można uznać za *opus vitae* Siostry Borkowskiej

Nie jest celem niniejszego wspomnienia dokonanie choćby pobieżnego przeglądu bogatej spuścizny naukowej Siostry Profesor. Z pewnością w innym miejscu i – wierzę – nieodległej przyszłości będzie można w sposób systematyczny omówić jej osiągnięcia badawcze. Wśród znawców problematyki, ale także wśród czytelników prac Siostry Borkowskiej uznanie budził znakomity warsztat historyczny, umiejętności analizy różnorodnych źródeł, oryginalność ujęcia podejmowanej tematyki i szeroka erudycja. Siostra Borkowska odważnie podejmowała problematykę słabo opracowaną w polskiej historiografii. Sięgała po źródła nieznanne lub rzadko eksplorowane, i

analizowała je z właściwą sobie sumiennością. Doskonale zorientowana w bieżącym rozwoju badań mediewistycznych była w stanie zaproponować oryginalne kwestionariusze badawcze i stawiać pytania, które wcześniej nie były zadawane. Można dostrzec to już w jej pracy magisterskiej, a także w powstających kolejno pracach poświęconych dziełom Jana Długosza, kulturze religijnej i dworowi Jagiellonów. Szereg jej studiów, jak te dotyczące królewskiej *pietas*, ceremoniałowi pogrzebowemu polskich monarchów, czy choćby szeroko pojętym praktykom religijnym miało charakter pionierski i na długo pozostanie podstawowymi opracowaniami tej problematyki. Bibliografia prac Siostry Borkowskiej przygotowana przez dr Agnieszkę Januszek-Sieradzką została opublikowana w Księdze Jubileuszowej, a jej zaktualizowana wersja jest dostępna w internetowej edycji wystawy „Vita mutatur non tollitur”.

Dla wielu wychowanków Siostry Profesor, którzy od końca lat sześćdziesiątych uczestniczyli w prowadzonych przez nią zajęciach, pozostanie Ona niezapomnianym wzorem Mistrzyni, osoby świetnie wykładającej i prowadzącej prace studentów. Każdy kto miał szczęście uczestniczyć w zajęciach Siostry Profesor zapamiętał ją jako osobę wymagającą, ale zarazem otaczającą studenta życzliwą opieką. Siostra Borkowska starannie przygotowywała swoje zajęcia, sporządzała ich konspekty, wiedziała co chce przekazać i jak to osiągnąć. Potrafiła zainteresować wykładaną przez siebie problematyką nawet tych studentów, dla których średniowiecze stanowiło przysłowiową *terra incognita*. Przez wiele lat Siostra Urszula uczyła warsztatu historycznego w ramach zajęć ze Wstępu do badań historycznych na I roku studiów historycznych. Dla wielu uczestników tych zajęć w pamięci pozostaje ich żywe wspomnienie. W latach osiemdziesiątych odbywały się one wcześniej rano w piątek lub sobotę. Siostra Profesor oczekiwała zawsze punktualności i dobrego przygotowania. Wpajała nam zasadę, że przygotowanie do zajęć w równym stopniu obowiązuje zarówno prowadzącego, jak i studenta. Powtarzała często, że trzeba być przygotowanym, aby warsztatowe zajęcia miały sens, a w egzekwowaniu tego przygotowania była pryncypialna. Wymagało to od uczestników regularnej pracy w bibliotekach zakładowej i uniwersyteckiej, ustawiania się kolejce do książek, które były dostępne niekiedy tylko w jednym egzemplarzu. Do rozmiarów legendy urosło przygotowywanie fiszek, które stanowiły obowiązkową pracę domową na niemal każdych zajęciach. Pod koniec rocznych ćwiczeń ze Wstępu do badań historycznych z

Siostrą Profesor, ich uczestnicy żartobliwie rozmawiali o kilogramach przygotowanych fiszek.

Szczególne wspomnienie Siostry Borkowskiej zachowują w pamięci uczestnicy seminariów magisterskich i doktorskich, bo na tych zajęciach szczególnie mocno czuło się bliskość Mistrzynie. W ciągu swojej wieloletniej pracy dydaktycznej Siostra Profesor wypromowała niemal 70 magistrów i 9 doktorów. Uczestnicy tych zajęć mieli pełną świadomości, na jakie seminarium się zapisują i jak wysoko ustawiona jest poprzeczka. Ważny był harmonogram pracy, który Siostra określała na pierwszych zajęciach, wyznaczając każdemu uczestnikowi seminarium terminy przygotowania kolejnych części pracy. Wszystkie prace, których pełny wykaz znajduje się we wspomnianej Księdze Jubileuszowej, były ściśle związane z obszarami badań naszej Mistrzynie. Wszystkie podejmowały tematykę, która rozwijała w oryginalny sposób studia z zakresu historii kultury wieków średnich i epoki nowożytnej. Kilka z tych prac zostało uhonorowanych nagrodami lub wyróżnieniami przyznanymi przez Polskie Towarzystwo Historyczne w Konkursie im. Stanisława Herbsta.

Działalność organizacyjna Siostry Profesor stanowi kolejny obszerny temat, który w tym miejscu wypada jedynie zasygnalizować. Siostra Urszula Borkowska była osobą bardzo aktywną, chętnie uczestniczącą w konferencjach polskich i zagranicznych. Wspólnie z Profesorem Kłoczowskim tworzyła Polską Komisję w ramach Międzynarodowej Komisji Historii Porównawczej Kościołów, w której pełniła funkcję Sekretarza Naukowego, a następnie Wiceprzewodniczącej. Niemal co roku uczestniczyła w organizowanych przez CIHEC konferencjach. Współorganizowała kongresy CIHEC, które odbyły się w Warszawie (1978) i w Lublinie (1996). Równie aktywnie uczestniczyła w pracach brytyjskiej Ecclesiastical History Society, której była wieloletnią członkinią. Była też członkiem wielu polskich i zagranicznych towarzystw naukowych. Siostra Profesor Urszula Borkowska była uczoną międzynarodowego formatu, chętnie zapraszaną do udziału w projektach badawczych i grantach. Jako *visiting professor* prowadziła zajęcia na prestiżowych uczelniach europejskich i amerykańskich. Jej duża aktywność międzynarodowa sprawiła, że stała się dobrze rozpoznawalną postacią polskiej mediewistyki.

Pozwolę sobie na zakończenie tego krótkiego wspomnienia przywołać jakże trafne słowa, którymi Profesor Czesław Deptuła rozpoczął swój szkic biograficzny w Księdze Pamiątkowej: „Życie, praca i zasługi Siostry Profesor Urszuli Borkowskiej to

rzeczywistość o wielu wymiarach (...) chodzi bowiem o sylwetkę wybitnej Uczonej i Mistrzyni intelektualnej, wybitnego Nauczyciela i Wychowawcy akademickiego”.

Paweł Kras